

Den Spiegel

Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Archief van Vlissingen

Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam

De Deutsche Ost-Afrika Linie en haar komst naar de haven van Vlissingen

Vlissingen en de Koninklijke Marine in de negentiende eeuw

Het eerste Avondmaal

Hoe 'Vlissingen' slavenhandel in Noord-Amerika startte...

Den Spiegel

Jaargang 38 nummer 2, april 2020

Den Spiegel is het tijdschrift van de Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Archief van Vlissingen

Inhoud

Van alles wat in deze Spiegel	
<i>Aafke Verdonk-Rodenhuis</i>	2
Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam	
<i>Amanda Simons</i>	3
De Deutsche Ost-Afrika Linie en haar komst naar de haven van Vlissingen	
<i>Drs. G-Jan Derksen</i>	8
Vlissingen en de Koninklijke Marine in de negentiende eeuw	
<i>Ron van Maanen</i>	14
Het eerste Avondmaal	
<i>Jaco Simons</i>	19
Hoe 'Vlissingen' slavenhandel in Noord-Amerika startte...	
<i>Arthur Scheijde</i>	22
MuZEEumnieuws	
<i>Karen Kroese</i>	28
Van het bestuur	
<i>Peter van Druenen</i>	32

Redactie en redactieadres

A.H. Verdonk-Rodenhuis, eindredacteur
D.A. Broers
N.Ph.E. van den Elzen-Velleman
A. Meerman
A.C. Tramper

ISSN: 0921-982X

E-mail: redactie@vriendenmuzeeum.nl

Sluitingsdatum kopij

15 mei 2020. Kopij die na sluitingsdatum wordt ingeleverd, wordt niet meer geplaatst of wordt in de volgende *Den Spiegel* gepubliceerd.

Ingezonden stukken

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken in te korten of niet te plaatsen.

Vormgeving

Kees Hoendervangers, DtP-plus, Vlissingen

Druk

Drukkerij Meulenberg, Middelburg

Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Archief van Vlissingen

De contributie voor het lidmaatschap van de vereniging bedraagt voor nieuwe leden minimaal € 22,50 per kalenderjaar. Ook kan naar keuze een hoger bedrag worden betaald. Elk bedrag boven de minimumcontributie komt geheel ten goede aan het aankoop- en restauratiefonds.

Overmaking van de contributie kan geschieden op NL76 INGB 0000 3301 98 t.n.v. Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Archief van Vlissingen.

Website

www.vriendenmuzeeum.nl

www.muzeem.nl

Ledenadministratie

Niek Peters, Ruys de Beerenbrouckstraat 20
4384 ET Vlissingen,
Tel. 0118-464683 – 06 48247128
E-mailadres: secr@vriendenmuzeeum.nl

Bestuur

P.G. van Druenen, voorzitter
L. Goldschmitz, secretaris
vacature, penningmeester
F.K. Hulsbergen, bestuurslid
M. Kloosterboer, bestuurslid
N. Peters, bestuurslid
A.C. Tramper, adviseur
O. Bakker, adviseur

Voorpagina:

Gondelvaart in de Kanaalstraat, juni/juli 1945;
foto A.G. Kruithof. (Zeeuws Archief, Fotoarchief Kruithof Vlissingen)

Zonder schriftelijke toestemming van de redactie mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam

AMANDA SIMONS

Hoewel ze zeer uiteenlopende persoonlijkheden waren, hadden ze toch een aantal speerpunten gemeen: alle drie werden ze geboren in het negentiende-eeuwse Vlissingen en brachten hun jeugd door in de Walcherse havenstad. Vervolgens verwierven ze nationale bekendheid, voornamelijk als gevolg van hun werkzaamheden in Amsterdam. Tot slot lieten ze het leven in de eerste helft van de twintigste eeuw. In een korte serie artikelen gaan we nader kennis maken met de vergeten Frederik Cornelis Tromp (1828-1900), de voortvarende Florentinus Marinus Wibaut (1859-1934) en de vrijgevochten Jean-Louis Pisuise (1880-1927).

Vrijgevochten Vlissinger – Jean-Louis Pisuise (1880-1927)

Voor zanger en cabaretier Jean-Louis Pisuise werd zijn geboortestad Vlissingen al snel te klein. Hij was een avonturier, die over de hele wereld wilde reizen en iedereen wilde vermaken en raken met zijn teksten en muziek. En met succes. Door velen wordt hij gezien als de vader van de Nederlandse kleinkunst. Helaas was Pisuise niet bij iedereen geliefd. Met name voor zijn naaste omgeving was hij niet altijd de makkelijkste. Hij werkte hard en veel en was vaak lange periodes van huis. Zijn liefdesleven was erg gecompliceerd en heeft hem uiteindelijk zijn leven gekost.

Gangmaker van het gezin

In 1836 werd de Rotterdamse Jacobus Servaas Pisuise geboren. Deze serieuze, muzikale man was inspecteur bij het loodswezen en trouwde de vrolijke, levendige loodgietersdochter Wilhelmina Jacobus Schipper. Na de geboorte van vijf dochters verhuisde het gezin Pisuise naar Vlissingen. Hier

werd op 6 september 1880 hun enige zoon geboren: Jean-Louis Pisuise. Zijn geboortehuis vinden we nog altijd in de Walstraat op nummer 27, destijds Lange Walstraat geheten. Later verhuisden de Pisuises naar de Koningsweg en daarna naar Droogdok, nu beter bekend als het Dokje van Perry. Het pand bestaat niet meer.

Kleine Jean-Louis was de gangmaker van de familie met de muzikaliteit van zijn vader en de humor van zijn moeder. Hij genoot van de aandacht van zijn grote zussen en schreef en speelde toneelstukjes voor zijn vrienden. Hij ging naar de zogeheten Normalschool, waar hij werd opgeleid tot onderwijzer. Al snel bleek hij niet echt geschikt als meester voor de klas, hij hield

Huizen aan de westzijde van het Droogdok. In het midden het woonhuis van Jean-Louis Pisuise, links daarvan het huis van notaris Paap, ca. 1900. (Zeeuws Archief, Fotocollectie Vlissingen)

het precies één dag vol! Nadat hij op de vuist ging met een opstandige leerling besloot hij nooit meer terug te keren.

Journalistiek

Gelukkig zag zijn oom Henri een journalistiek talent in zijn neef. Henri was werkzaam als dagbladschrijver en later zelfs hoofdredacteur bij de *Middelburgsche Courant*. Hij bezorgde Jean-Louis een baantje bij de krant, de eerste stap in diens carrière.

Jean-Louis ontwikkelde zijn talent en liefde voor het schrijven. Al gauw werd Zeeland te klein en op twintigjarige leeftijd verhuisde hij naar Amsterdam om te gaan werken bij de *Amsterdamse Courant: het Geeltje*. Hij was klaar met het provinciale leventje in Vlissingen en voelde zich thuis in de turbulente hoofdstad. Hij maakte snel vrienden in het journalistencircuit en verloofde zich met Jacoba Smit, meer vanuit een vriendengroep dan voor de liefde. Het stel trouwde in 1903. Samen met Coba vertrok Jean-Louis in datzelfde jaar naar Londen, waar hij werkte als correspondent voor het *Algemeen Handelsblad*. Hier werden hun eerste twee kinderen geboren: Eline en Jack. Na twee jaar met plezier te hebben gewoond in de Engelse hoofdstad keerde het jonge gezin terug naar Amsterdam, waar Jean-Louis chef-redacteur werd van hetzelfde Handelsblad. Een goede band met zijn gezin heeft vader niet. Hij gaat liever om met artiesten, waarmee hij discussieert en muziek maakt, dan dat hij tijd doorbrengt met de kinderen. Hoewel hij veel gitaar speelt en zingt met zijn vrienden, blijft de journalistiek toch nummer één.

Internationale straatmuzikant

Voor een feestavond van de Amsterdamse Pers schrijft Jean-Louis de parodistische operette *Kinder-Krijstocht*. Vanwege het enorme succes besluit hij zijn artistieke en journalistieke talenten te combineren. Samen met collega Max Blokzijl bedenkt hij een stunt: een week lang gingen de twee journalisten als straatmuzikanten door Nederland touren.

Hun belevingen werden opgeschreven en gebundeld: *Avontuur als Straatmuzikant*. Wat begon als grap werd een bestseller. Het duo werd zoveel gevraagd dat het zijn repertoire uitbreidde en overal optrad. De twee journalist-zangers hadden de smaak te pakken en besloten verder te gaan dan een tour in Nederland: ze gingen naar Nederlands-Indië in 1908. Met gespaard geld vertrokken ze om Nederlandse, Engelse, Duitse en Franse liedjes te zingen. Daarnaast begon Jean-Louis ook met het schrijven van eigen teksten, zowel voor liedjes als voor cabaret. Hij wilde het publiek meer meegeven dan oppervlakkige, cliché teksten. 'Houd de mensen een spiegel voor', vertelde hij zijn collega.

Swiep en Fie

Na drie jaar reizen keerden de mannen in 1911 terug. Jean-Louis, inmiddels beter bekend onder de artiestennaam Swiep, beseft nu pas hoeveel hij gemist had in Nederland. Iedereen was doorgegaan met een leven zonder hem. Met name met zijn vrouw en kinderen had hij geen band. Op Java had hij Fie Caerelsen leren kennen, een zangeres en actrice waar hij wel erg

Fie Carelsen; olieverf Isaac Israëls, 1920.
(Kunstmuseum Den Haag)

van onder de indruk was geraakt. Ook Fie was vervreemd van haar familie. Zo ontdekte zij dat haar moeder was hertrouwd tijdens haar afwezigheid. De twee vonden steun bij elkaar en Jean-Louis werd voor het eerst echt verliefd. In klederdracht zongen ze samen liefdesduetten in zowel binnen- als buitenland. Een jaar na de scheiding van Coba in 1912 trouwde hij met Fie. Ze keerden terug naar Nederlands-Indië in 1913, dit keer voor drie maanden. Hierna ging het stel wonen in de Vondelstraat in Amsterdam.

Oorlog

Vanwege het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werd optreden onmogelijk, een groot financieel probleem voor het stel dat inmiddels moest zien rond te komen van het artiestenbestaan. Jean-Louis greep terug naar de journalistiek en werd oorlogscorrespondent voor het *Amsterdams Handelsblad*. Omdat hij de enige zoon was, mocht hij niet vechten voor zijn land, tot zijn grote frustratie. Hij wilde een bijdrage leveren aan de situatie en besloot op te treden voor soldaten. Omdat zijn repertoire niet paste in de militaire sferen begon hij een samenwerking met Dirk Witte en schreef 'soldatenliedjes'. Eén hiervan werd een van zijn bekendste liedjes: *Mensch, durf te leven!*

Na de oorlog beleefde het amusement een hoogtepunt. Mensen hadden behoefte aan meer entertainment en de markt voor dans, cabaret en goochelarij werd groter. Helaas betekende dat niet de jackpot voor Swiep. Door de groei van het entertainment was er plotseling veel meer concurrentie. Liederen met wie hij eerder samenwerkte, konden nu ook ergens anders terecht, waaronder zijn vrouw, Fie. Zij verliet Swieps cabaret om zich te focussen op acteren. Ze werd een invloedrijke toneeldiva, maar distancierde zich hierdoor steeds meer van haar man.

Jenny

In een café ontdekte Jean-Louis Jenny Gilliams, een Belgische zangeres. Hij intro-

Jean-Louis Pisuisse, ca. 1925;
foto H. Berssenbrugge. (Zeeuws Archief,
Historisch Topografische Atlas Vlissingen)

duceerde haar in zijn cabaret in 1920 en opnieuw werd Swiep verliefd op zijn tegen-
spiegelster. Jenny was zorgzaam en kon goed met geld omgaan. Ze was de rust en zekerheid die Jean-Louis op dat moment zo hard nodig had. Toch bleef hij geven om Fie en hij schreef haar regelmatig brieven, ook al wist zij dat hij vreemdging. Deze correspondentie leverde weer spanning op met Jenny. Na de geboorte van dochter Jenneke koos Swiep volledig voor Jenny. Samen met hun pasgeboren dochtertje en Freddy, Jenny's zoon uit een eerder huwelijk, gingen ze wonen in Den Haag. In september 1925 keerde hij weer terug naar Nederlands-Indië, waar hij diezelfde liedjes, die hij eerst met Fie zong, met Jenny ten gehore bracht. De twee jonge kinderen verbleven bij zijn zus Hans. Eigenlijk had het stel geen geld om zich deze reis te kunnen veroorloven, maar hij wilde het te graag. Onderweg verdienden ze geld met optreden om de oversteek te kunnen betalen. Eenmaal aangekomen in Indië boekten ze veel successen en verdienden eindelijk het geld dat ze altijd al wilden hebben. Maar het was ook een lastige tijd waarin beiden ziek werden, veel afvielen en lekgeprikt

Het cabaretgezelschap van J.L. Pisuise op het badstrand te Vlissingen, ca. 1920. (Zeeuws Archief, Fotocollectie Vlissingen)

werden door muskietenbeten. Na anderhalf jaar keerden ze terug naar Nederland met veel cadeaus en spullen voor een nieuw leven. Ze kochten een huis in Den Haag en Jean-Louis leek eindelijk gelukkig te zijn. Hij trouwde met Jenny in 1927, twee jaar na de officiële scheiding van Fie.

Fatale liefde

Swiep schreef nieuwe cabaretten die werden opgevoerd door heel Nederland. Inmiddels vond hij zichzelf te oud om liefdesduetten te zingen met Jenny. Daarnaast had hij stemproblemen. Van zanglessen wilde hij niets weten: *Mijn stem kunnen ze afnemen, maar niet mijn persoonlijkheid.* Hij besloot zich te richten op de conferenties en ging op zoek naar een nieuwe tenor om met Jenny te zingen. Tjakko Kuiper sloot zich aan bij Cabaret Pisuise, een keuze die Jean-Louis zijn leven zou kosten. Tjakko en Jenny werden verliefd, tot groot verdriet van Pisuise. Hij zocht hulp bij zijn ex-vrouw Fie, voor wie hij altijd een zwak had blijven houden. Hij vroeg haar hem terug te nemen, met zijn dochter Jenneke. Maar Fie was nog steeds gekwetst en wilde niets weten van zijn dochter. Een lastige periode brak aan met veel spanningen tussen Tjakko, Jenny en Swiep.

Het geluk leek toch aan Swieps kant te staan toen Jenny besloot Tjakko te verlaten en bij Swiep te blijven. Niets was minder waar: Tjakko kon niet leven met Jenny's keuze. Op 26 november 1927 lie-

pen Swiep en Jenny nietsvermoedend over het Rembrandtplein in Amsterdam. Tjakko dook op en versperde hun de weg, woedend bij het zien van het gelukkige stel. De twee mannen raakten in gevecht totdat Tjakko een pistool tevoorschijn haalde. Na enkele worstelingen haalde Tjakko de trekker over en doodde zowel Jenny als Swiep, om vervolgens ook zichzelf door de buik te schieten. Geen van drieën overleefde de schietpartij.

Rasartiest ondanks het harde bestaan

Jean-Louis Pisuise was een artiest in hart en nieren. Keer op keer ontroerde hij zijn publiek met zijn inleving en teksten. Maar achter de schermen was zijn leven niet zo glansrijk als op het toneel.

Pisuise genoot het meest van intieme concerten, waarin hij echt kon vertellen wat hij wilde, zonder een blad voor de mond. Dit soort optredens vonden destijds vooral plaats in het Kurhaus, dat toen net was gebouwd.

Vrije tijd gunde hij zichzelf niet. Een avond niet optreden betekende een avond geen inkomsten en dat kon hij zich niet veroorloven.

Hij wenste voor zijn kinderen een 'echte baan', omdat hij wist hoe moeilijk het artiestenbestaan was en is. Maar als er een artiest in je zit, maakt het niet uit wat de offers zijn, je moet en zal het podium op. Iets wat Pisuise gevoeld moet hebben. Hij ruilde immers zijn journalistieke zekerheid

in voor de kunst. Hij schreef niet voor niets in zijn lied *Mensch, durf te leven*:

Het leven is heerlijk, het leven is mooi
Maar vlieg uit in de lucht en kruip niet in
een kooi
Mensch, durf te leven
Je kop in de hoogte, je neus in de wind
En lap aan je laars hoe een ander het
vindt
Hou een hart vol van warmte en van lief-
de in je borst
Maar wees op je vierkante meter een
vorst
Wat je zoekt kan geen ander je geven
Mensch, durf te leven

Zijn kinderen hebben geluisterd naar de teksten in zijn liederen, niet naar zijn vaderlijke adviezen. Zoon Jack werd acteur, poppenspeler en regisseur bij amateurtoneel, dochter Eline werd actrice en cabaretière. Zijn jongste dochter Jenny erfde zijn andere talent en werd journaliste. Zij schreef in 1977 een boek over haar ouders. Terug naar Vlissingen keerde Pisuise niet. Het provinciale paste niet bij zijn extravagante persoonlijkheid, Amsterdam was zijn thuis. Hij keerde alleen terug voor een optreden, zoals dat op 3 september 1924 in het voorname Grand Hotel Britannia.

Nawoord Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam

Hebben de drie Vlissingers uit deze serie elkaar, zakelijk of wellicht privé, ontmoet? Wibaut zal de naam Tromp tijdens zijn studietijd in Amsterdam vast wel voorbij hebben zien komen. Tromp was in die periode raadslid en wethouder in de hoofdstad. Of zij elkaar ooit de hand hebben geschud is niet bekend. Pisuise en Tromp zullen elkaar niet hebben gekend. Toen de jonge Pisuise artikelen schreef voor de *Middelburgsche Courant*

had Tromp zich al teruggetrokken uit het openbare leven. In het jaar dat Pisuise het kleine Vlissingen de rug toekeerde en naar Amsterdam vertrok, overleed Tromp in Den Haag.

Wibaut en Pisuise hebben elkaar zonder twijfel gekend. Beide heren waren aan het begin van de twintigste eeuw, en dan vooral in het tweede decennium, zeer opvallende figuren in Amsterdam en ver daarbuiten; de machtige Wibaut als raadslid en wethouder, de expressieve Pisuise als gevierd artiest. Of zij ook vriendschappelijke contacten onderhielden? Daar zou verder onderzoek naar gedaan moeten worden.

AMANDA SIMONS, geboren in Vlissingen in 1996, studeerde Musicaltheater in Amsterdam. Tijdens haar studie schreef ze dansrecensies voor het online platform van Dansmagazine. Na een jaar te hebben gereisd als professioneel danseres voor Princess Cruises toert ze dit seizoen als leadzangeres met de Nederlandse theaterproductie *The Magic of Jeans: Heartbeat*.

Bronnen

Literatuur

- Jenny Pisuise, *Jean-Louis Pisuise*, Bussum 1977.
- *Mijn liefste lief. Brieven van Jean-Louis Pisuise aan Fie Carelsen*, Zeeuwse Bibliotheek.
- Map Pisuise, Zeeuws documentatiecentrum, Zeeuwse Bibliotheek.
- Dick Witte, *Kop in de hoogte, neus in de wind*, Soesterberg 2017.

Internet

- https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Louis_Pisuise
- <https://historiek.net/jean-louis-pisuise-1880-1927/1547/>
- <http://www.onsamsterdam.nl/component/content/article/15-dossiers/846-hier-gebeurde-het-rembrandtplein-26-november-1927.html>
- http://www.dbnl.org/tekst/pisu001mijn01_01/pisu001mijn01_01_0003.php
- <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn2/pisuise>